

IJTIMOY-SIYOSIY MATNLARNING PARALINGVISTIK JANR XUSUSIYATLARI

Shodiyeva Go'zal Baxtiyorovna

O'zDJTuning Qiyosiy tilshunoslik, lingvistik tarjimashunoslik 1-guruh magistranti

Siyosiy tilshunoslikning hozirgi kontsepsiyasi va o'rganishning markaziy predmeti siyosiy nutq bo'lib, u yuqorida ta'kidlanganidek, ushbu tushuncha o'rtasida aniq tafovut mavjud bo'lmaganda, barcha ekstralingvistik (siyosiy, iqtisodiy, madaniy va boshqalar) paydo bo'lishi va mavjudligi omillari ma'lum bir siyosiy matn sifatida tushuniladi.

Zamonaviy jamiyatning siyoslashuvining kuchayishi siyosatchilar tiliga va ularning nutqiy xulq-atvoriga, ayniqsa, an'anaviy ravishda nafaqat etakchi, balki davlatning o'ziga xos ramzi sifatida qabul qilinadigan davlat rahbarining tiliga qiziqish ortib borishiga ta'sir ko'rsatdi. Shunday qilib, ijtimoiy-siyosiy matnni o'rganish nafaqat amerikalik tilshunolar, balki mahalliy mutaxassislar tomonidan ham tobora ko'proq foydalanilayotgan zamonaviy siyosiy tilshunoslikning istiqbolli yo'nalishlaridan biriga aylandi. M.V. Gavrilovaning doktorlik dissertatsiyasidan [Gavrilova, 2005] tashqari B.N. Yeltsin va V.V. Putinning kommunikativ xususiyatlari buyicha bir nechta nomzodlik dissertatsiyalari mavjud (F.I. Dotdaeva, A.A. Kaslova, O.V. Spirovsky va boshqalar), shuningdek, bir qator maqolalar O.E. Belkina [Belkina, 2002], I.T. Vepreva [Vepreva, 2007], M.V. Gavrilova [Gavrilova, 2008. Elektron resurs] O.A. Markova, [O.A. Markova, T.V. Xarlamova, 2005, Elektron resurs], T.A. Svetonosova [Svetonosova, 2005, Elektron resurs] va boshqalar. (Naximova, 2007. PP. 44–48).

Demak, hozirgi vaqtda matnning janr turlarini tizimlashtirish, uning asosida siyosiy matn va milliy matnlar (masalan, ingliz, rus) kabi turlarga bo'lish imkonini beradi [Mironova, 1997]; iqtisodiyot, madaniyat va san'at, din va boshqalar kabi jamiyatning barcha sohalariga singib ketgan va bog'laydigan ijtimoiy sohani aks ettiruvchi saylovoldi matnlar [Kerimov, 2014, Elektron resurs]; va prezidentlik, uning asosiy maqsadi hokimiyatga erishish, uni saqlab qolish va tarqatishdir. Ijtimoiy-siyosiy matnlarning asosiy janr sifatida shakllantiruvchi xususiyatlariga quyidagilar kiradi: fazoviy va vaqt parametrlari, muloqotning tematik dasturi, janr tarkibi, kommunikativ maqsad, [Ilyicheva, 2010. Elektron resurs], ijtimoiy-siyosiy matnlarning stilistik xususiyatlari. Shuni ham ta'kidlash kerakki, ijtimoiy-siyosiy matnlarning nutq janri sifatida qaralganda, ayniqsa, prezident nutqlari ingliz va rus tillarida so'zlashuvchi lingvomadaniyatlarda epideik janrlarning (inauguratsiya nutqi, tabrik nutqi, harbiy paradlardagi nutq, minnatdorchilik nutqi, yubiley nutqi, yangi yil nutqi va boshqalar) birikmasidir.) axborot matnlari bilan orientatsion janrlar (uchrashuvlar yoki saylovchilarga murojaatlar, bahs-munozaralar va boshqalarda muhim rol uynaydi. [Spiridovskiy, 2006, Ilyicheva, 2010. Elektron resurs]. Prezident nutqi xarakterlidir. Murojaat qiluvchining uchta majburiy komponentini o'z ichiga olgan siyosiy aloqaning ma'lum bir turidan foydalanish, bu prezident, xabar va mamlakat fuqarolari tomonidan taqdim etilgan xabarning muhimligi. [Sheigal, 2004].

O.V. Atman asarlarida ijtimoiy-siyosiy matnlarning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda eng keng va chuqur tahlil qilgan. M.V. Gavrilova [Gavrilova, 2005; 2008, Elektron resurs] va O.V. Spiridovskiy [Spiridovskiy, 2006]lar, ikkita yondashuvni ajratib ko'rsatish kerak. zamonaviy siyosiy tilshunoslikda mavjud matnlarni urganishni ikki xil yondashuv buyicha ijtimoiy-siyosiy matnlarni turlarini urganishgan.

Birinchi holda, ko'rib chiqilayotgan mavzu davlat rahbarining idiotisidir [Gavrilova, 2008. PP. 236–246. Elektron resurs], shu jumladan, prezidentning kommunikativ strategiyalari va taktikasini tasviriy vositalar va modallikni ifodalash usullari orqali urganish. Ushbu yondashuv doirasidagi prezident nutqining ijtimoiy-siyosiy matnni o'ziga xos xususiyati uning ritorik xususiyatidir [Spiridovskiy, 2006]. Murojaat qiluvchiga ritorik ta'sir leksik va sintaktik uslubiy ifoda vositalaridan foydalanish orqali amalga oshiriladi. Va agar ilmiy qiziqishning leksik rejasida siyosatning pastki tili muammosi bo'lsa, uning o'ziga xos xususiyati siyosiy atamalarining ixtisoslashuvidan iborat bo'lsa, unda sintaktik-stilistik ma'noda nutq vositalarining umumiylik muhim bo'lib, ular orasida eng muhimi. Qo'shishning umumiy formulasi takror va sintaktik parallelizm bo'lib, bu, o'z navbatida, Amerika til madaniyatida prezidentlik institutining barqarorligi va uning uzbek tilidagi ahamiyati bilan bog'liq.

Har bir davlat rahbarining nutqi yozilishida avvalgi prezidentlarga, boshqa mamlakatlar prezidentlariga, siyosatchilarga va boshqalarga havolalar orqali amalga oshiriladigan intertekstuallikning ishlashi uzbek tilining universal xususiyatiga aylanadi. O'rganilayotgan til madaniyatlarining alohida holatlarini ko'rib chiqadi.

Tilshunoslar M.S. tomonidan ta'riflangan Amerika prezidentlik nutqidagi "bushizmlar" fenomeni, Barachikina va L.K. Jukova [Barabotkina, Jukova, Elektron resurs] AQSh prezidenti kichik Jorj V. Bush nutqida morfologik, sintaktik, so'z yasalihi va leksik me'yorlarning buzilishi sifatida; va paremiya fenomeni [Zakirova, 2012; Katsyuba, 2014] Rossiya prezidentlarining nutqida, Rossiya prezidentlarining nutqida yoki maqol shaklida yoki maqol bilan bog'liq bayonot shaklida yoki qisqacha majoziy barqaror bayonot shaklida ishlaydi, ko'pincha ishlatiladi majoziy ma'noda yoki prezidentning hayotiy tajribasi asosida ishlab chiqilgan ba'zi haqiqat, ko'rsatma yoki xatti-harakatlar qoidalarini bildiruvchi qat'iy vaziyatni umumlashtirilgan rasmiy aks ettiruvchi jumla shaklida [Kanoba, 2014. PP. 53–57] ishlatilinsa, O'zbekiston prezidenti nutqida deyarli ishlatilmaydi.

Ikkinchi holda, prezident nutqida ijtimoiy-siyosiy so'zlarni o'rganishda keng yondashuv qo'llaniladi. Bu boshqa siyosatchilar va jurnalistlarning kommunikativ faoliyatida davlat rahbari qiyofasini yaratish orqali prezidentning faolligini o'rganadi, bu esa rahbarning nutqi qanday ekanligini aniqlash imkonini beradi. Mamlakatning milliy ongida idrok etiladi [Gavrilova, 2008. PP. 236–246. Elektron resurs].

Ko'rinib turibdiki, bunday yondashuv bilan prezidentlik nutqining ijtimoiy-siyosiy janri sifatida makonini nutqning mavjudligi uchun ijtimoiy-madaniy shart-sharoitlar, muayyan mamlakatda prezidentlik institutining tarixiy an'analari belgilaydi. Prezidentning lingvistik shaxsiyatining qadriyatlar tizimi uning aqliy tasavvurlardan shakllangan dunyoning konseptual rasmida aks etadi, ya'ni. tushunchalar, ularni o'rganish Amerika, rus va uzbek til madaniyatlarida qaysi qadriyatlar universal va qaysi biri o'ziga xos ekanligini aniqlashga imkon beradi.

Shunday qilib, bu ishda ijtimoiy-siyosiy so'zlarning V.V. Ilyicheva [Ilyicheva, 2010. Elektron resurs]. R.D. Kerimov [Kerimov, 2014, Elektron resurs].

G.N. Parastaev va O.V. Spiridovskiylarning siyosiy nutqlari bir turi sifatida tahlil qilinadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Barabotkina M.S., Jukova L.K. “Bushizmlar” Amerika haqiqatining hodisasi sifatida // Talabalar nashrlari. Tizim talablari: Adobe Acrobat Reader. URL: <http://dSPACE.nbuV.gov.ua/bitstream/handle/123456789/24759/28Barabotkina.pdf?sequence=1> (kirish 20.08.2014).
2. Гаврилова М.В. Репрезентация понятия «Президент» В инаугурационных речах Б.Н. Ельцина и В.В. Путина // Политическая экспертиза. 2008. [Электронный ресурс].
3. Найден Е.В. Жанровое своеобразие научно-образовательно дискурса современного вуза: к постановке проблемы // Известия Томско политехнического ун-та. Сер.: Языкознание. 2010. – № 6. – Т. 316. – С. 220–224. [Электронный ресурс].
4. Бабич Н.Г. Президентское интервью как жанр политического дискурса и его лингвопрагматические характеристики // М., 2015.